

КАЗКА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНОГО ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Карнаухова А.В.,
к.пед.н., ст. викладач кафедри педагогіки та психології
Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса
Грінченка

В статті розкрито значення української казки, охарактеризовано її види: казки про тварин, соціально-побутові та чарівні казки; подано приклади до кожного виду казок.

Ключові слова: українська казка, казки про тварин, соціально-побутові казки, чарівні казки, діти дошкільного віку.

In the article the importance of Ukrainian fairy tales, described its forms: tales of animal welfare and fairy tales; examples of each type of fairy tales.

Key words: Ukrainian tale tales of animal welfare tales, fairy tales, children of preschool age.

Значиме місце в фольклорному жанрі посідає казка. Вона є найулюбленішим та найпопулярнішим засобом для дітей. Казка має важливе місце у моральному, трудовому, екологічному вихованні дітей.

Серед різноманітних жанрових різновидів казки фольклористи виділяють такі: соціально-побутові, чарівні та казки про тварин. Проте дана класифікація є умовною, адже казки цих груп часто переплітаються між собою і за змістом, і за художньо-образною специфікою. Історично найдавнішими вважають казки про тварин. Вони найпоширеніші із літературних жанрів, з якими діти-дошкільники ознайомлюються з раннього віку, і розповідаються переважно дітям молодшого та середнього віку. Це зумовлено тим, що діти цієї вікової групи не мають достатнього соціального, почуттєвого, морального досвіду та не оперують категоріями людських відносин. Їм зрозуміліше трактування «добра», і «зла», що персоніфікується у тваринному світі (лисиця – хитра, підступна; вовк – хижий, злий; заєць – боязливий тощо). Порівняно з іншими різновидами казкового жанру ці твори відрізняються як образною системою, характером художнього вимислу, так і тематикою та ідейно-художніми якостями, що й дає підставу виокремити їх в самостійну групу.

У казках про тварин усі звірі персоніфіковані, тобто наділені людськими рисами характеру, поведінки тощо. Це виявляється у взаєминах сильніших та слабших тварин, які нагадують життя людей: персонажі казок спілкуються, сперечаються, господарюють, змагаються, переживають різні яскраві емоції, як і в людському суспільстві. Досить часто в казках зустрічаються свійські тварини і птахи, яким віддається перевага над дикими («Пан Коцький», «Цап та

баран», «Котик та Півник»). Ці казки вчать справедливості, викликають бажання допомогти слабшому, досить тонко враховують особливості психології малюків, які чутливі до зміни інтонації, імітації голосів тварин і птахів, що сприяє уважному слуханню й переживанню казки як реальності («Фарбований лис», «Котик та півник», «Колосок»).

На нашу думку, найбільшу і найцікавішу групу становлять соціально-побутові казки, які відбивають принципи народної моралі в уявленнях про добро й зло, правду, щастя, співчуття, довіру, повагу, шану («Бабина дочка і дідова дочка», «Кривенька качечка», «Названий батько» тощо). Ці казки носять гумористично-викривальний характер: у багатьох казках викривається жадібність, скупість, лицемірство, брехливість. Персонажі тут цілком реалістичні, вони в конкретних звичайнісіньких умовах змагаються у розумі, спритності, дотепності, проте в цих казках теж зустрічається елемент вигадки. Ці змістові характеристики підтверджують актуальність казок цього жанру, як засобу виховного морального впливу на особистість.

У виховному аспекті важливим є використання чарівних казок, назва яких свідчить, що вони на відміну від побутових казок та казок про тварин, тісно пов'язані з фантастикою. Але чарівні казки аж ніяк не позбавлені «об'єктивного реалістичного змісту». Сюжети чарівних казок будуються на ланцюжку дивовищ, а вигадка має чарівно-фантастичний характер. Провідними героями у казках цього жанру виступають могутні велетні-визволителі (наприклад, Кирило Кожум'яка) або непоказні малолітки, що втілюють у собі фізичну й духовну силу (наприклад, Котигорошко). Чарівні казки надзвичайно мальовничі, що підсилює їх емоційну насиченість.

Моральні цінності в чарівних казках представлені більш конкретно, ніж в казках про тварин. Позитивні герої, як правило, наділені мужністю, сміливістю, наполегливістю в досягненні мети, красою, чесністю та іншими фізичними та моральними чеснотами, які мають в очах народу найвищу цінність. В українській казці не дається прямих повчань дітям (типу: «Слухайся батьків», «Поважай старших», «Не йди з дому без дозволу»), але в її змісті завжди закладений урок, який вони поступово сприймають, багаторазово повертаючись до тексту казки. Наприклад, казка «Ріпка» вчить дошкільнят бути дружними, працьовитими; казка «Котик та півник» застерігає: потрібно слухатися старших, бо можна потрапити в біду, а вже якщо так сталося – не впадай у відчай, старайся знайти вихід зі складної ситуації; казки «Коза дереза», «Зимовище звірів» вчать товаришувати. Страх і боязкість висміюються в казці «У страху очі великі», хитрість – у казках «Лисиця і журавель», «Лисиця і тетерів», «Лисичка-сестричка і сірий вовк» і т. д. Працьовитість в народних казках завжди винагороджується («Дідова дочка та бабина дочка», «Царівна-жаба»), мудрість восхваляється («Мужик і ведмідь», «Як чоловік гусей ділив», «Лисиця і цап»), турбота про близьких заохочується («Бобове зернятко»).

Отже, казка не вичерпує своєї значущості у дитячій субкультурі й залишається незмінним джерелом моральної мудрості, незважаючи на мінливість та змінність сучасних соціокультурних умов, в яких протікає дошкільне дитинство.

Література:

1. Беленька Г. В. Навчання через казку // Г. В. Беленька / Дошкільне виховання / Палітра педагога. – 2004. – № 1. – С. 14–17.
2. Пропп В. Я. Исторические корни волшебной сказки / В. Я. Пропп. – Ленинград, 1996. – С. 167.
3. Чарівний промінь : казки про природу для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку / [За заг. ред. Г. В. Беленької, упорядник Т. С. Конюхова]. – Сімферополь: Таврія, 2005. – 408 с.

